

Cümə axşamı, 18 sentyabr 1919-cu il, nömrə 276

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetisidir

İkinci sənəyi-dəvamiyyəsi. Pəncşənbə, 22 zihicətül-haram sənə 1337. 18 Eylül 1919 sənə.

Türk və islamlığa müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalətin mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontovski və Qubernski küçələrin kücündə 4 nömrəli evdə "Azərbaycan" idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 2 manat.

Abunə şəraiti: Qeyri şəhərlər üçün 1 aylığı 40 rublə, 2 aylığı 70 rublə, 3 aylığı 100 rublə. Bakı üçün 1 aylığı 35 rublə, 2 aylığı 60 rublə, 3 aylığı 90 rublə. Abunə şəraiti ancaq həmin sənə oktyabr ayının 1-nədək hesab olunur. Elan fiatı: birinci səhifədə sətri 5 rublə, axırncı səhifədə sətri 4 rublə, itən şeylər və yer axtaranlar üçün 3 rublə.

ELAN

1919 sənə sentyabrın 18-də, pəncşənbə [cümə axşamı] günü gündüz saat 10-da Azərbaycan Məclisi-Məbusan iclası olacaqdır. Elan olunur.

T-256

SİRK "MODERN"

Pəncşənbə günü sentyabrın 18-ndə 1919-cu ildə Vladimir Oleynikovun benefisi olacaqdır. Bu gün onun benefisi naminə düşündə dəmir döyəcəklər. Bundan əlavə, başında kərpic sındırıcı, bir əlində sirkin meydanında 3 nəfər adamı gəzdirib və qeyri nömrələr göstərəcəkdir.

Məşhur şortsmen Pyotr Nikolayeviç Yelizarov tərəfindən mükəmməl surətdə vücuda gətirilmiş Fransa güləş mübarizəsinin 82-nci günüdür.

Bu gün 3 cift pəhləvan mübarizə edir.

- 1-nci: Qırmızı Maska – Oleynikov.
- 2-nci: Jan-de-Kolon – Raqenan.
- 3-ncü: Makarov – Yemelyanov.

Pəhləvanların çıxışı və mübarizənin başlanma vaxtı saat 11-in yarısında. Tamaşa başlanacaq 8-də, qurtaracaq 12-də. Mübarizə Yelizarovun təhti-nəzarətində [nəzarəti altında] olacaqdır.

9058

ELAN

Bakı Mahal Kəndçilər İttifaqının həmin sentyabr ayının 10-nda vaqə olan iclası qərarı mövcubincə, İttifaqın idarəsi Sənaye, Ticarət və Ərzaq Nəzarəti binasında 64 nömrəli evə köçürülmüşdür. Çit və qənd ovuntusu İttifaqın xüsusi anbarından Sisianovski küçədə kəndçilərə bu halda buraxılmaqdadır. İdarə hər gün səhər saat 9-dan 2-yəcən və axşamlar saat 6-dan 8-ə kimi açıqdır.

idarə 9059

ELAN

Paroxod Səhmdaran Cəmiyyəti "Rus" Bununla elan edir ki, sentyabr ayının 22-də, saat 12-də 25-ci körpüdə "Mariya" paroxodu sərnəşinlər və yük ilə Astara-yə və Ənzəliyə gedəcəkdir.

9061

GƏNCƏ DARÜLMÜƏLLİMİNİ

Bu il sentyabr ayının 15-dən etibarən tədrisatə başlanacaq Gəncə Darülmüəllimini [Müəllimlər Seminariyası] kiçik ehtiyat, böyük ehtiyat və birinci siniflərinə şagird qəbuluna başlanmışdır. Birsinifli ibtidai məktəbi qurtaranlar böyük ehtiyat sinfinə, ikisinifli ibtidai məktəbi qur-

"Azərbaycan" qəzetinin 276-cı nömrəsinin 1-ci səhifəsi

taranlar isə birinci sinfə qəbul olunacaqlardır. Xüsusi surətdə təhsil etmiş olanlar komissiya hüzurunda imtahan edilib ləyiq olduqları sinfə alınacaqlardır. İşbu üç sinfdə oxuyacaq mütəəllimlər [şagirdlər] darülmüəllimin pansionunda yaşayacaq və hər bir ehtiyacları darülmüəllimin idarəsi tərəfindən təsviyə olunacaqdır [aradan qaldırılacaqdır].

Ərizələr müdiriyyət tərəfindən indidən qəbul olunur.

Məhərrəmül-həram ayı vürudu münasibətilə axırıncı dəfə olaraq “Leyli və Məcnun” operası HÖKUMƏT TEATROSUNDA AXŞAM TAMAŞASI

Zülfüqar bəy və Üzeyir bəy Qardaşlarının Müdiriyyəti Cümə günü zilhiccə ayının 23-ndə (sentyabrın 19-nda 1919-ncu ildə) məhərrəmül-həram ayı vürudu münasibətilə axırıncı dəfə olaraq mövqeyi-tamaşaya qoyulacaqdır. Hacibəyli qardaşları yazmış olduğu məşhur “Leyli və Məcnun” operası. Xor, balet və böyük musiqi orkestri. Biletlər imdidən teatrın kassasında satılmaqdadır. Tamaşa başlanacaq axşam saat 9-un yarısında.

T-246

QİSMİ-RƏSMİ [RƏSMİ HİSSƏ]

Elan

Müxtəlif idarələrdə cinayət və xəyanətləri təhqiq və təftiş edici Xüsusi Təftişat və Təhqiqat Komissiyonu işbu iyulun

27-də Azərbaycan Parlamanı tərəfindən qəbul edilən qanun mövcubincə [qanuna əsasən] (“Hökumət əxbarı”, nömrə 4, 2 avqust) Daxiliyyə Nəzarətinin idarələri olan Bakı qradonaçalstvası Bakı və Bala-xanı, Sabunçu polismeyster idarələrini, Bakı valisi idarəsini, Bakı təhərri [axtarış] polis naçalniki idarəsini təftişə başlayıb, məmurların qanunsuz hərəkətlərindən xəsarətdidə olanları [zərər çəkənləri], ümumən məzkur [deyilən] idarələrdə olan müvəzzəf [vəzifəli; işləyən] şəxslərin etdikləri xəyanətlər haqqında məlumatı olanları bəyanat verməkdən ötrü həman Komisyona dəvət edir.

Bununla Komisyona ümidvar olur ki, ədalət divanı mənafeyi hər kəsə əzizdirsə, öz vətəndaşlıq vəzifəsini ifa edib, xəyanətləri açıb, müqəssirləri aşkar etməkdən ötrü Komisyona kömək edərlər.

Şifahi, həmçinin təhriri [yazılı] şikayətlər Komisyona idarəsində (Krasnovodski küçədə 23 nömrəli ev, “Dvortsovi nomena” mehmanxanasında) hər gün səhər saat 11-dən 2-yə qədər qəbul edilir. Bundan əlavə, bu cür ərzi-halları poçta ilə də Komisyona göndərmək olar.

*Bakı, 15 sentyabr 1919
Komisyona sədri: N. Patseviç*

QURTULUŞ GÜNÜ

Eylülün 15-də Bakı bir böyük gün daha keçirdi.

Bu gün millət, qəhrəman şühədanın [şəhidlərin] bir illik sənəyi-xatiratını qəbəriq hisslərlə yad edərkən, cavan ordu-

muzun rəsmi-keçidini görməklə də köksünü gərmiş, nə qədər sevinmişdir.

Dəniz kənarında qəhrəmanca bir tövrə yürüyən süngü dəryasını seyr etdikdən sonra bir nəşeyi-istiqlal olaraq istiqlalının guşə daşını təşkil edən şühədanın məzar daşını qoymaq üçün gedən xalqın bu gün nə qədər böyüdüyünü, nə də-rəcədə etimadi-nəfs hasil etdiyini görməmək qabil deyildi.

Xalqımız, türk nəslinə məxsus bir mətanətlə günün sevinci ilə bərabər dərin bir ciddiyyət və həzin bir təsliyyət [təsəlli] günü olduğunu pək əla dərk eyləmişdi. Bugünkü bayramını millət daşqın bir çocuq kimi deyil, mütəfəkkir bir fərdibəliq [həddi-bülüğa çatmış, yetişmiş adam] kimi tutdu.

Gənc ordumuzun əzmkarənə bir surətdə atdığı qədəmləri, ümidli bir surətdə tutduğu tufəngləri seyr edərkən, paytaxtımızın küçələrini dolduran minlərlə əhali, şühəda məzarı üzərində gözəl bayrağımızın daima başlarımız üzərində dik tutulacağı haqqında verilən sözlərin boş nida deyil, qüvvətə istinad etmiş bir əhdü-peyman olduğuna inanırdı.

Əvət, inanırdı.

Bu iman bünövrəsini bu gün bünövrəsini qoyduğumuz qurtuluş abidəsi altında yatan şəhidlər qoymuşlarsa da, heç şübhəsiz ki, onu diri bir halda tutan əmil, bu məzarı saran igid əsgərlərimizdi.

Mətbuatın, ədəbiyyatın millətin qəlbində milliyət və istiqlal toxumu saçan bir əmil olduğu məlumdur. Fəqət indilə anlarız ki, bir alay əsgərin milli nəğmələrlə ötürək birdəfəlik keçisi mətbuatın on sənəlik propaqandanı – əhali üzərinə – daha böyük bir təsir buraxır.

Gənc şairimiz şühədanın məzarı üzərində əhd edirdi ki, kəndi nəşidələri [nəğmələri] ilə ədib və mühərrirlərimiz millətin ürəklərində abidələr tikəcəkdir, şühədanı unutmurmayacaqlardır.

Öz Cümhuriyyətində, öz əsgərlərini rəsmi-keçidini, öz hökuməti, öz ricalı [dövlət xadimləri] vasitəsilə qəbul edən, öz ordusunun öz generalları, öz zabit və öz nəfərlərindən təşəkkül etdiyini gören xalqın bir il əvvəl yas və hiranlarla [məyusluqlarla] basıq olan qəlbə bu il o qədər açılmış ki, ruhunun tərcümanı olan şairlər artıq qısıq deyil, fəsih və bəliq [açıq və bəlağətli, səlis və təsirli] bir lisanla ona qarşı ərzi-əfkar edə [öz fikirlərini dilə gətirə] bilərlər.

Əvət, ey millətin lisanül-qeybi [qeyb aləminin, gözlə görünməyən mənavi aləmin dili] olan şairlər, ədiblər, millətin əməllərini [arzularını], ülvi niyyət və məqsədlərini oxşayınız, kəndisinə millət sevgisi, vətən məhəbbəti, hürriyyət eşqi təlqin ediniz! Gənc ordumuz bu ülvi toxumların saçılacağı yurdumuzu qoruyacaq, o böyük duyğuların zərfini təşkil edən köksləri qabartdıqca qabardacaqdır.

Bu gün yalnız paytaxtımızın qurtuluş günü olmaqla deyil, doğma ordumuzun ilk dəfə olaraq bütün ərkan və rüəsas [yüksək rütbəli zabitləri və başçıları] ilə birlikdə qüvayi-külliyəsinin [bütün qüvvələrinin] nümayəndələri iştirak etmək surəti ilə paytaxtımızın üzərində parlaq və mütəntən [təntənəli] bir surətdə rəsmi-keçid icra etdiyi gündür. Bu etibarla dəxi eylülün 15-i qurtuluş günüdür.

M. Ə. Rəsulzadə

NƏSİB BƏY YUSİFBƏYLİ

İştə sizə gənc cümhuriyyətimizin, Azərbaycanımızın ciddən pək qiymətli, pək mümtaz [seçilmiş] bir şəxsiyyəti!

Qəzetə sütunlarında müşarünileyhin [adı çəkilən şəxsin] istefasını oxuduğum zaman hüviyyətimi [varlığını] istila edən rəşələr [titrəyişlər], lərzələrlə sarsıldım və üsyan etdim. Əgər müqtədir olsaydım...

Önümüzdəki pək açıq təhlükəyə qarşı şu bir qaç sətrimi qaralayıram...

Nəsib bəylə, şübhəsiz, məndən daha çox təmas edənələr vardır. Fəqət mən istərdim ki, müarizləri [müxalifləri, ona qarşı olanlar] onun ruhunu hər dürlü ehtirası-şəxsiyyə və siyasiyyədən azadə və sırf “vətən üçün” təhlil etməli idilər. Lakin heyhat, vəqayenin güzəranı [hadisələrin gedişi] bu səmimi təmənnilərimi təkazib edir!

Nəsib bəyi ziyarət etdiyim zaman qəlbimin duyduğu, dimağımın işləyə bildiyi qüdrətlə, əvət, onu təhlil etdim, edə bildim.

O, tatlı və munis çöhrəsi ilə pək sevimli və mültəfət [lütüfkar; mərhəmətli] bir sima, millətinin şətarətli [sevincli] zamanlarında pək məsrur [şən], fəlakətli anlarında bütün vətəndaşların ağır kədərlerini, əndişələrini üzərinə təhmil etmiş [üzərinə almış] və hər şeydən əvvəl həqiqi məfkurələri təqib edən həssas, mütəfəkkir bir rəcəli-dövlətdir [dövlət xadimidir].

İştə, bu etibarla Nəsib bəyi gördüyüm zaman Tələt paşanı xatırlaram.

Kəndisi ilə görüşənlər, Məclisi-Məbusandakı bəyanatını dinləyənlər, ara-sıra qəzetə sütunlarına keçmiş əmrlərini oxuyanlar hər hankı məsləkdən olursa-ol

sun, bilaistisna [istisnasız], onun əzmkar ruhuna, mətanəti-ifadəsinə heyran olurlar.

Qapısında bəkləyən əsgər yavrularından yüksək şəxsiyyətlərə qədər fərdlərdə ona aid duyğular arayınız. Təqdirlərlə qarışıq hörmət və duadan başqa bir şey bulammazsınız. Mən bunları tədqiqlərimə, təcrübələrimə istinadən söyləyirəm.

Qısaca, Nəsib bəy bütün mənası ilə vəqur [vüqarlı], mütəvaze [təvazökar] bir Cümhuriyyət vəziridir.

Onun idarəsizliyi xüsusunda söylənən sözlərin, vəqe olan ithamatın [ittihamların] nə qədər biməna olduğunu qeyd etmək istəyəm:

“Hər bir millət layiq olduğu şəkli-hökuməti bular [tapar]” düsturunu vəz eyləyən [meydana qoyan] fransalı doktor Güstav Lebonun bu mövzusunda bir şəm-meyi-həqiqət müncəli isə də [bir həqiqət qoxusu zahirə çıxırsa da], bəzən millətlər arasında zühur edərək inqilablar yarıdan müstəsna dahilər kimi anlamağa müvəffəq olduğum Nəsib bəyin şəxsiyyəti-mümtazasını mən heç bir zaman bədbəxt millətimin səviyyəyi-ictimaiyyəyi-hazirəsi [hazırkı ictimai səviyyəsi] ilə mütəsavi [bərabər] ədd [hesab] etməm! Onu millətlərin qansız və qurbansız rifah və səadətləri üçün cari ictimaiyyət qanunlarını təqdir edərək, bəti [yavaş, tədrici], samit [səssiz] və əsaslı inqilablar vücuda gətirməyə azim [əzmlı] və qadir bir qəhrəman görürəm.

Mən mötərizlərdən [müxaliflərdən, etiraz edənlərdən] soruram [soruşuram] ki, rus istibdadının rüşvətxorluğu, adati-qəbihəsi [pis adətləri] ilə istinas peyda etmiş [yaxınlaşmış, ünsiyyət əmələ gətirmiş] bir

hizbin [cəmiyyətin] bu kökləşmiş ictimai mərazini “bir ləhzədə” kökündən qoparmağa hankı bir şəxs müqtədirdir?

Halın [indinin, hal-hazırın] hüviyyəti-mənəviyyəsinin [mənəvi varlığının] bütün məsamatına [məsamələrinə] qədər nüfuz etmiş olan qara mazinin seyyiatını [keçmişin qəbahətlərini] “anında” millətlərin ruhundan qoparan bir qəhrəman mütəsəvvirmidir [təsəvvür oluna bilirmi]?

Hökumətlər ki, millətlərin ictimai vicdanlarının iradəsi ilə mükəlləfdirlər!

Qansız, anarşisiz vücuda gətirilmək istənilən təhəvvülət [dəyişikliklər] heç bir vaxt səri [sürətli] olammas. Məmafih [bununla belə], əgər məmləkətimizdə yetişmiş on beş dənə Nəsib bəyə malik olsaydıq, şübhəsiz, vətənimizin cənnətə dönməsi üçün böyük addımlar atılmışdı. Fəqət qəhti-rical [adam qıtlığı, dövlət adamı yoxluğu] arasında nəradə?

Binaənileyh [ona görə], millət və millətin tarix nəzərində məsul vəkilləri ən qarışıq və çətin zamanlarda səfiyyə-dövləti [dövlət gəmisini] hər tərəfdən hücum edən dalğaların yıxıcı, parçalayıcı sövlətinə [şiddətli hücumuna, zərbəsinə] rəğmə, kənarı-sələmətə isal edərək [salamatlıq sahilinə çatdıraraq], millətimizi içində yaşadığımız tam bir sərbəstiyət və istiqlala məzhər [nail, layiq] və görülmə müvəffəqiyyətə nail edən və vətənin hər guşəsində ehtiyacatı-millət və məmləkəti ciddən dinləyərək onları təmin və tətminə bu gün böyük xütvələr [addımlar] atmağa müvəffəq olan bu qiymətli vücudu fəda etməyiniz!

Çünki onun təcrübədidə, fəal və cəval [dinamik] həyatına xatimə çəkmək, Parlamanda müxalif məbuslardan birisi-

nin etiraf etdiyi kimi “millətin başını qoparmaqdır!”.

Həsən M. oğlu

NƏSİB BƏYİN İSTEFASI ƏTRAFINDA**Məktub**

-1-

Müdiri-möhtərəm əfəndidən rica olunur ki, bu qaç kəlmə sözlərimizi “Azərbaycan” qəzetəsinin bir guşəsində dərc etsinlər.

Biz Bakı Dəlləklər Təşkilatı “Azərbaycan” qəzetəsinin 274-cü nömrəsində Rəisi-vükəla [Baş nazir] möhtərəm Nəsib bəy Yusifbəyli əfəndinin istefa verdiyini oxuyub xeyli qəmgin və məhzun olduq. Öylə vətən, millət yolunda bu qədər çalışqan bir vücudun istefasının qəbul edilməməsini qəzetə vasitəsilə rica edirik və Parlament əzaları [üzvləri] əfəndilərdən həm bu barədə kömək etmələrini təmənnə edirik.

*Sədr: Qəzənfər Əlizadə
Katib: (imza)*

-2-

Biz Güzdək qəryəsinin [kəndinin] camaatı keçən sənə, 1918 ili imdadımıza gəlmiş türk qəhrəmanlarının qəryəmizdə mədfun [dəfn edilmiş] şühədalarının [şəhidlərinin] məzarını ziyarət üçün 1919 ili sentyabr ayının 15-ci günü 100 nəfərə yaxın, sureyi-mübarəki-Yasini tilavət [mübarək Yasın surəsini avazla oxuduqdan], fatihəxanlıqdan [Fatihə oxuduqdan] sonra, Abdulla Şixəlizadə cənablarından sevgili hökumətimizin rəisi Yusifbəyli Nəsib bəy cənablarının hökumət başından istefa-

sını eşitdik və nəhayət dərəcədə mütəəssir olduq. Həman gün bir ictimai [yığıncaq] qərar verib, məscid həyatına cəm olub, Lənkəran və Qarabağ məsələləri kimi böyük və çox qurbanlar istəyən və bir dağ misalı olan işləri sülhlə həll etmiş olan Nəsim bəy həzrətlərinin bir böylə mövqedə iş başından çəkilməsinə heç razı olmadığımızı biz kəndçi fəqərə Parlaman əzalarının nəzəri-diqqətlərinə arz edirik.

*Güzdək, 15 sentyabr 1919-cu il
Sədr: Abdulla Şıxəlizada
Katib: Rəşidzadə Ümid*

-3-

Müdiri-möhtərəm əfəndidən rica olunur ki, bu bir neçə kəlmə sözlərimizi “Azərbaycan” qəzetəsinin bir guşəsində dərc etsinlər.

Biz Bakı Züruflular Təşkilatı “Azərbaycan” qəzetəsinin 274-cü nömrəsində Rəisi-vükəla möhtərəm Nəsim bəy Yusifbəyli əfəndinin istefa verdiyini oxuyub xeyli qəmgin və mükəddər olduq. Öylə vətən və millət yolunda bu qədər çalışqan bir vücudun zəhmətinin əsəri bizim nəzərdən bir an ayrılmayıb və o vücudun istefasının qəbul edilməməsinə qəzetə vasitəsilə rica edirik və Parlaman əzaları əfəndilərdən həm bu barədə kömək etmələrini təmənnə edirik.

*Bakı Züruflular Təşkilatı
tərəfindən katib:
Məhəmmədhasən Zeynalzadə*

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

Dabravol rəsmi xəbərləri

Hacı-Tərxan istiqamətində düşmənin

böyük qüvvələri hücumu keçib, bir neçə əks-hücumlardan sonra qitəatımız [hərbi hissələrimiz] düşmənin təzyiqağı altında Rayqoroda çəkilməyə məcbur olmuşdur. Şu müharibədə general Savelyev və polkovnik Kovanko yaralanmışlardır.

Kamışın istiqamətində - Tsaritsın ətrafında olan şiddətli müharibələr bizim müvəffəqiyyətlərimizlə nəticəpəzir olmuşdur. Düşmənin hücumu tanklar vasitəsilə tərd [dəf] edilərək, bütün cəbhə boyu düşmənin ricətə [geri çəkilməyə] məcbur edilmişdir. General Vrangel qitəati 3 min əsir, 80 top və bir çox mitralyoz qənimət almışdır.

Don cəbhəsi - Don səvəhilində [sahilələrində] əməliyyata başlayan düşmənin gəriyə püskürdölmüşdür.

General Konovalov əsgərləri şiddətli müharibədən sonra düşməni tərd edərək üç günlük müharibə nəticəsində üç min əsir, 20 top, 13 mitralyoz qənimət almışdır.

Başqa cəbhələrdə təbəddülat [dəyişiklik] yoxdur.

Kiyev və Odessa ətrafı sakitdir.

İngiltərə və Rusiya

Helsinqforsda [Helsinki] olan İngiltərə müvəkkili qəzetə müxəbirləri [müxbirləri] ilə etdiyi mülaqatında [söhbətində] bəyan etmişdir ki, İngiltərə bolşeviklərə qarşı mübarizədə ciddi bir iştirak etməyəcəkdir. Zira şu proje İngiltərə siyasi dairələrində tərəfdar qazanammamışdır və əlavə, müharibə əsnasında təhəmmül-fərsa şədaidə [dözülməz əziyyətlərə] məruz qalmış ordunun artıq istirahətə ehtiyacı vardır. Hərgah, yenidən müharibəyə davam edilərsə, əsgərlərin çox ağırlıqlara

düçar olacağı məhzuru da dərkardır [qorxusu da aşkardır].

Binaənileyh [ona görə], İngiltərə hökuməti Cənubi Rusiyada müharibə əməliyyatını qət edərək [dayandıraraq] Murmandada olan qitəati [hərbi hissələri] İngiltərəyə qaytarmağa başlamışdır. Heç bir halda İngiltərə dövləti yeni qitəat Rusiyaya göndərməyəcəkdir. İngilis dövləti dairələrində şu etiqaq hökmrandır ki, Rusiyada olan vüquata İngiltərə hökuməti yabançı bir seyirçi vəziyyətində qalaraq, müsəlləh [silahlı] müdaxilədən çəkinməlidir və Petroqrada tez zamanda alınmasına da ümid yoxdur.

QƏZETƏLƏRDƏN

Serbiya ilə Romaniya arasında

- Novorossiyskdən xəbər verirlər ki, Serbiya ilə Romaniya arasında ixtilaf çıxmışdır. Buna da səbəb Banat oblastının Temetvardan ayrılması üçün Sülh Konfransı tərəfindən edilən təklifin Romaniya hökuməti tərəfindən rədd edilməsi olmuşdur. Serbiya bu məsələnin Beynəlmüttəfiq Komissiya təhtində [Müttəfiqlərarası Komissiya altında] rəyi-amm [referendum] ilə həll edilməsini təkid edir. Hər iki hökumət arasında əhval o qədər kəskinləşmişdir ki, Bükreşdə olan Serbiya səfiri öz pasportunu tələb etməyə hazırlaşır.

- Parisdən verilən xəbərlərə görə, Bolqariya siyasi dairələri Romaniya ilə Serbiya arasında müsəlləh müsadimə [silahlı toqquşma] olacağına inanmışlar. Bolqariya bu məsələdə Romaniyaya tərəfdardır. Bir aydır ki, Bolqariya sərhədi qapanmışdır. Sərhəd müsadimələri davam edir.

- Xariciyyə naziri Çörçill Romaniya ilə Serbiya arasında qalxmış ixtilaf haqqında Sülh Konfransında olan İngiltərə nümayəndələrindən əhval tələb etmişdir. Bu axır vaxt Romaniya işlərini təqib edən İngiltərə əfkari-ümumiyyəti [ictimaiyyəti] məsələnin Serbiya lehinə həll edilməsi tərəfdardır. Serbiya müqəddəratı indiyə qədər ingilisləri narahat etməkdədir.

- Paris mətbuatı Romaniya ilə Serbiya arasında olan ixtilafın Sülh Konfransı tərəfindən bərtərəf edilə [aradan qaldırılma] biləcəyinə bədbinə bir nəzərlə baxırlar. “Matin” qəzetəsi məsələnin ancaq Romaniya ilə Serbiya arasında elani-hərb edilməsi ilə həll ediləcəyini təsəvvür edir.

Türküstanda

Türküstanda ərzaq işləri yaxşıdır. İranda və Əfqanıstandan azad bir surətdə mal gətirilir. 15 milyon pud pambıq yığılıb qalmışdır. Qənd və manufaktura toxuyan fabrika işləməkdədir. Yanacaq kifayət qədər vardır. Bir neçə daş kömür və neft mədənləri işləməkdədir. Qızıl mədənləri də işləyirlər. Məhəlli [yerli] əhali əl işləri ilə məşğuldur. Külli miqdarda quru meyvə və dəri vardır.

NƏZARƏTLƏRDƏ [NAZİRLİKLƏRDƏ]

- Salyan bazarı meyvəcat satanları Daxiliyyə Nəzarətinə müraciətən məlum etmişlərdir ki, Salyan bazarındakı budkalar onlara icarəyə verildiyi halda, dükanlarının qabağındakı boş yerlər digərlərinə icarəyə verilmişdir. Bu işə onlara zərər verməkdədir. Digər tərəfdən, xüsusi adam-

lardan icarəyə götürülmüş dükan yerlərində dükan təmirindən sonra yer sahibi dükandan çıxmağı və yaxud böyük məbləğ verməyi təklif edir. Dükançılar lazımi tədabir ittihazını [tədbirlər görülməsini] rica etmişlərdir.

- “Kooperatsiya” istehlak cəmiyyəti Ticarət və Sənaye Nəzarətinə müraciətən məlum etmişdir ki, Lənkəran və Muğanda asayiş bərpa edildikdən sonra cəmiyyət oradan Bakıya bir çox ərzaq gətirmək niyyətindədir. Məsələn, odun, kömür, balıq və qeyrə. Halbuki məhəlli [yerli] hökumət məmurunu [məmurları] işə xələl qataraq malların orada qalmasına səbəb olurlar. Nəzarət təliqəni [müraciət məktubunu] Daxiliyyə Nəzarətinə irsalən [göndərərək], tədabir ittihazını rica etmişdir. Nəzarət məsələni Lənkərandakı xüsusi hökumət müvəkkilinə göndərərək cəmiyyətə müaviyyət etməyi tapşırırmışdır.

- Baş Məsai [Əmək] Müfəttişliyi tərəfindən iyul ayından etibarən “Elektriçeskaya sila” cəmiyyətinə qəbul edilmiş yeni fəhlələrin məvəciblərinin artırılması haqqında bir məruzə tərtib verilib təqdim edilmişdir. Məruzədə xidmətçilərin məvəciblərinin artırılması və sabiq xidmətçilərlə müsaviləşdirilməsi [bərabərləşdirilməsi] nöqtəyi-nəzəri yürüdülmüşdür.

- Azərbaycan dəmiryollarının idarəsi elam edir [bildirir] ki, vəzifəsindən dolayı səfər edəcək hökumət məmurunə [məmurlarına] 3, 4, 7 və 8 nömrəli qatarlar üçün plaskart bileti öz qiymətinə deyil, bir manat qiymətində veriləcəkdir. Habelə, 5 və 6 nömrəli sürət qatarında gedənlərə də həman qayda üzrə verilə bilər. Fəqət biletlərin üzərində xüsusi “qeyd”

olmalıdır. Əks surətdə plaskartın öz qiyməti alınacaqdır.

- Eylülün 14-də Hərbiyyə Şurasının iclası vaqə olmuşdur. Şurada digər məsələlər sırasında Bələdiyyə İdarəsi xəstəxanalarında yatan hərbi məmurun üçün xüsusi para vermək və öz ixtiyarı ilə hərbi müəssisələrdə xidmət edənlərin məvəcibləri məsələsi müzakirə edilmişdir.

Ticarət və Sənəət Nəzarətində

Ticarət, Sənəət və Ərzaq naziri Maliyyə-İqtisadi Komitəsinə böylə bir məruzə göndərmişdir:

Ticarət, Sənəət və Ərzaq Nəzarətində alınan xəbərlərə görə, əcnəbi qızıl və gümüş pullarının kənar çıxarılması qadağan edildiyindən, məhəlli [yerli] tacirlər bu cür pulları ələləmdə [əsasən] İrana aparıb, orada aldıkları mallara verməkdən ötrü cürbəcür hiyləgərliklər edib, hökumətin qanunundan kənar işlər görməklə bu pulları İrana gedən vaporların kapitanlarına və ya onların müavinlərinə verirlər. Tacirlər özləri də bu müşkülə mənə söyləyib deyirlər ki, onlar apardıqları əcnəbi pullarının üç faizini artıq həvəslə xəzinəyə verərlər, ta ki, onları bu cür nəfi [xeyri] olmayan işlərə məcbur etməsinlər. Çünki onsuz da onlar bu pulları aparmaqdan ötrü para sərf edib, bundan əlavə, nə qədər qorxu çəkirlər. Bu əhvalı Maliyyə-İqtisadi Komitəsinə ərz edib ticarətimiz və xəzinəmiz mənafeyi olaraq öz tərəfimdən təsəvvür edirəm ki, Türkiyə və İran qızıl-gümüş pullarından xüsusi vergi almaqla İrana aparılmasına tacirlərə icazə verilsin. Orta hesabla hər ay İrana 20 min qızıl lirə aparılır. Lirənin kursunu 400 manat hesab

etməklə aparılan lirənin üç faizi 600 lirə edir ki, bu da 24 min manat olur. Hər ay xəzinəyə bu qədər nəf olmaqla bərabər, tacirlərin ticarət müamilatı [əməliyyatları] da yüngülləşər. Bundan əlavə, həmin pullar əcnəbi pulları olub, ancaq buraya ələləmdə İrana aparmaq üçün gətirilir.

ZAQAFQAZIYA BAŞ KOMİSSARI POLKOVNİK HASKELL HƏZRƏTLƏRİNƏ

(Surəti İngiltərə nümayəndəsi mister Oliver Vordroba, Azərbaycan Xariciyyə Nəzarətinə və bir nüsxəsi də Azərbaycan Cümhuriyyəti Rəisi-vükəlası Yusifbəyli Nəsim bəy həzrətlərinə məxsusi müxtirə [rəsmi məktub] ilə bərabər verilmişdir)

İrəvan vilayətində məskun azərbaycanlılar Rusiya inqilabı ibtidasından [başlangıcından] bu günə qədər kəndi əmlak və şəxsiyyətlərini mühafizə yolunda müttəsil [davamlı] çarışmadadırlar. Daşnak-sutyun firqəsi idarəsi altında işləyən erməni əşqiyyəsi [quldurları] bizim onlarca və hətta yüzlərcə köylərimizi xak ilə yeksan [yerlə yeksan] edərək əhalisini kəsmiş, salamat qurtarmağa fürsət bulmalarımız da başqa köylərə dağılıb məlcəsiz [pənəhsiz] və yeməksiz qalaraq, səfilə [səfil] bir həyat keçirməyə məcbur edilmişlər. Çocuqlara və qadınlara olsa belə rəhm edilməmiş, qız və qadınların ismətləri ayaqlar altına alınaraq bir çoxları da əsir götürülmüş ki, hələlik qayıtmaları da gözlənilməyir.

Əgər məhv və təxrib edilən köy və

obaları tədada [sadalamağa] başlarsaq, bir xeyli vərəqələr yazmaq icab edər [lazım gələr]. Nümunə üçün müxtəlif tərəflərdə məhv və nabud [yox] edilən köylərin bəzisinin adlarını göstəririz.

Sürməli qəzasında təxrib edilmiş:

Canfəda, Mələkli, Qaraqoyun, Şirazlı, Yuxarı Çarıqçı, Aşağı Çarıqçı, Əlixanoba, Küllük, Yayçı, Sultanabad, Əraqbəmi və bir çox başqa köylər.

Şəhur ətrafında:

Dəmirçi, Qaralar, Xaçıl, Şəkidar, Əfşar, Xalisa, Şikli, Əliməhəmməd, Vədi, Yengicə, Sus və bir çox qeyriləri.

Vedibasər ətrafında:

Kiçik Vədi, Çəmən, Qeyd, Şirazlı, Caduqıran və başqaları.

Naxçıvan ətrafında:

Camaləddin, Ərəzin, Çəşməbasar, Bənəniyar, Saltax, Xaçapara, Zeynəddin, Çaxırza, Tumbul, Uzunoba, Didivar, Xanəgah, Kırna, Xoşkeçin, Noraşen, İtqıran, Axta, Payız, Əznəburd, Qaraqala, Vayxır, Kərbəlayıoruc Dizə, Qırmaçanar, Bızqov, Qarayər, Yaşada, Sürməlik, Nəhəcir, Sırab, Nürgüt, Mahmudoba, Badamlı, Xaçıl, Dağ Məzrə, Rəməşid və başqaları.

Ordubad ətrafında:

Yaycı, Behrud, Rumus, Nüsnüs, Sust və bir çox başqaları.

Ermənilər bütün buralarda ümumi bir fikir və dönməz bir əməl [məqsəd] təqib etmişdir ki, bu yerləri bütün-bütünə azərbaycanlılardan təmizləyib, qətləliam yapsınlar. Daşnakların qanlı keyfəmayəşəsi [özbaşınalığı] bu yerlərdə ən zalım və vəhşilərin xunxarlığına da [qanıçənliyini də] ötmüşdür.

Təqsimi-hüddud [sərhədin bölünməsi] zamanı sərtasər [başdan-başa] azərbaycanlıları

canlılarla məskun olan Vedibasar, Milistan, Sürməli, Şərur, Naxçıvan və Ordubad dairələrinin həşəmətli Britaniya kral komandanlığının təsiri-nüfuzu ilə müvəqqətdən ermənilərə güzəşt edilməsinə məcbur edilməmiş az təəccüb etməmişdik. Əsasən, şu qan tökülməksizin güzəşt ermənilərə deyil, Müttəfiq Komandanlıq nüfuzuna edilmişdi. O bizim müstəqil yaşamağa olan müqəddəs hüququmuzu yalnız xələdar etmək [pozmaq] deyil, həmən yerlər əhalisinin 75 faizini təşkil edən müsəlmanların məhv və tələf edilməsinə bərabər idi.

Komandanlığın tələbinə biz o zaman müvəqqəti olaraq tabe olduqsa da, kəndimizi azərbaycanlı ədd [hesab] edərək hər bir fədakarlıq bahasına olsa da, mənfur erməni hökumətini və ya qeyri bir hökuməti feilən tanımamağı və Paris Sülh Konfransında məsələmiz həll edilənə kimi işbu vəziyyətə təhəmmül etməyi [dözməyi] qərara almışdıq. Lakin daşnak hökuməti burada da kəndi siyasəti-cinayətkarənəsini işə verərək müsəlmanları təqib və tələf etməyə başladı. Ən əvvəl bir çox ziyalılarımızı və başqalarını həbs etdi ki, onların nə olduğu və nəradə olduğu şimdi də məlum deyildir.

Bunlarla bahəm, Ermənistan daxilindəki İrəvan şəhəri müsəlmanları ümumi təhlükə təhdidatı altında olub da şurada-burada qətl və talan edilmələrindən dolayı Ermənistan hüdudunu tərk etməyə məcbur oldular. “Mauzer” hədəsi altında bağlarını, evlərini yox bahaya satdılar, tədadı [sayı] çox bağlarını salamat qalsın deyərək vergisini ödəməyəcək qiymətə ermənilərə icarəyə verdilər. Daşnaklara mənsub adamlardan 10-12 və hətta 18 bağ icarə edənələr vardır.

İrəvan ətrafında əxzi-mövqe etmiş [yerləşmiş] 300-dən ziyadə müsəlman köyləri əhalisinin həyat və mamələkləri [mal-mülkləri] də həmən eyni fəlakətə düşər olmuşlardır.

Ətrafi-məzkurədə [deyilən yerlərdə] sakin azərbaycanlılar əleyhinə qalxmış düşmənənə hissləri yatırmaq üçün erməni hökuməti kəndisində nə bir insaniyyət-pərvərlik bula bildi və nə də onların, heç olmasa, tamamiyyəti-mülkiyyə və şəxsiyyətlərini mühafizə etmək istədi.

Mədəni bir dövlət adını daşımaq iddiasında olduğu halda – hürriyyəti-kəlam, mətbuat, ictimai [söz, mətbuat, yığıncaq azadlığı] təminatını kənara buraxıb – bunu etmək onun vəzifəsi idi. Lakin erməni hökuməti müsəlmanları bəxş [əksinə], düşmən görərək onları tələf etməyə və yerlərində cəli [süni] və saxta təriqlə [yolla] erməni məskəni yaratmağa çalışdı. Fövqdə məzkur [yuxarıda deyilən] ətraf əhaliyi-islamiyyəsi axirən canlarına doyaraq – ingilis general-qubernatorunun təhriri vəsiqə [yazılı sənəd] ilə təsdiq etməsi isbat etdiyi kimi – həyat və əmlakını mühafizə və müdafiə qılmaq üçün erməni əsgəri qitəatını [hərbi dəstələrini] öz yerlərindən qovmağa məcbur oldular. Kəndi qüvvəsi və axıdılan qanı ilə müvəqqəti bir asudəliyə çıxma bilmiş əhali haqlı olaraq bəyan edir ki:

1) Hər millətin istiqlala və kəndi hüquq və müqəddəratını kəndi əlinə almasına haqlı olduğu üzrə Sürməli, Vedibasar, Milistan, Şərur, Naxçıvan və Ordubad ətrafı kəndilərini Azərbaycanın cüzilayenfəki [ayrılmaz hissəsi] sanırlar.

2) Kəndi qüvvələri ilə əhvallarını eyiləşdirib müvəqqəti bir salamatlığa çıxmış əhali ədalət və hüquq nöqtəyi-nəzərincə

səlahiyyətə olaraq gərək Azərbaycan hökumətindən, gərəkse Müttəfiqin müməssili [Müttəfiqlər nümayəndəsi] Zaqaf-qaziya Baş komissarından tələb edir ki, bir daha onları Ermənistanə tabe olmaq vəziyyətində qoymasınlar.

3) Hərgah Azərbaycan hökuməti və Baş komissar həzrətləri Ermənistanə tabe olmağımızı arzu edərsələr, o zaman əldə silah olaraq namusla ölməmizi namussuzcasına daşnak haydudları əlində tələf olmamıza tərcih edəcəyiz.

4) Sülh və müsəlmanət [asayiş] tərəfdarı olan əhaliyi-islamiyyə erməni zəhmətkeş xalqı ilə həmişə hüsn-münasibətdə olmaq arzu etdiklərindən, əqəliyyətin [azlığın] hüququ riayət edilməsi şərti ilə “statiko” təsis edilməsini lazım və vacib bilir və qaçqınların yurdlarına övdət etmələrini [qayıtlarını] təkid edərək, onların tamamiyyəti-mülkiyyə və şəxsiyyətləri təminatını xələdar edənlərə hansı millətdən olursa olsun, rəhm etməyən Azərbaycan qanunlarına müvafiq mühafizə ediləcəyini vəd edir.

5) Müqəddəs istiqlal əsasları tələb edir ki, idari işlərlə iştiğal edənələr [məşğul olanlar] əhali içindən seçki ilə intixab edilsinlər [seçilsinlər]. Binaənileyh [ona görə], bu yerlərin baş müdiri (hakimi) camaat tərəfindən seçilib Azərbaycan hökuməti tərəfindən təsdiq ediləcəkdir.

6) Zabit [asayiş] məmurları əqəliyyətin hüququnu riayət ilə təyin ediləcəkdir.

7) Azərbaycanla möhkəm dövləti irtibat [əlaqə] (posta, teleqraf, maliyyə və rüsumat [vergilər]) bağlanılır.

8) Yuxarıdakı fəsilələr qəbul edildiyi təqdirdə, əhali razı olur ki, həmən fəsillərin qövlədən feilə [sözdən işə] çıxarılmasına Baş komissar tərəfindən təyin edilmiş

bir amerikalının nəzarəti də istərsə olsun.

9) Bu dürlü idarəni ancaq Zaqaf-qaziya cümhuriyyətləri məsələsinin Sülh Konfransında həll edildiyinə kimi əhali qəbul edərək itminan edir [inanır] ki, axirən [axırda] bu yerlər doğma Azərbaycandan ayrılmayacaqdır.

10) Əhali yəqin edərək inanır ki, hürriyyəti müqəddəs sanan Azərbaycan və Müttəfiqlər hökuməti Sürməli, Vedibasar, Milistan, Şərur, Naxçıvan və Ordubad əhalisini qanları bahasına əldə etdikləri hürriyyətdən məhrum edib, qul olaraq tələf edilmələrinə razı olmazlar.

Bununla birlikdə, Azərbaycan hökumətinə istidanamə [tələbnamə; ərizə] verilmişdir ki, erməni əşqiyası [quldurları] daşnak çətələri qitallarını [quldur dəstələri qətlialmalarını], İrəvan vilayəti azərbaycanlılarına qarşı yapılan təzyiqaq, təxribat və təhriqatı [yanğınları] məhəllində [yerində] öyrənmək və bütün erməni dəhşətlərini tədqiq və təhqi q etmək üçün bütün Müttəfiqlər nümayəndələrindən müxtəlif bir təhqi q komissiyası təşkil edilsin də, bizim sülhcuyanə [sülhpərvər] hüsn-münasibətimizə qarşı edilən məzalimləri [zülümləri] təqdim ediləcək vəsiqələr [sənədlər; dəlillər] və canlı sübutları görməklə aşkar qılsınlar.

Məzkur [deyilən] vilayət müsəlmanları zati-alilərinizdən istirham [xahiş] edir ki, işbu istidanın [tələbin; ərizənin] vücuda çıxarılması üçün lazımı binagüzarlıq etmədən müzayiqə buyurmayasınız.

Cənub-Qərb Azərbaycan müsəlmanlarının ümumi ictimai sədri:

Əli Səbri Qasımov

Həmvətənlər sədri: (imza)

Həyat üzvü: (imza)

ƏLİFBA TARİXİNDƏ TÜRKLƏRİN VƏZİYYƏTİ VƏ TƏBDİLİ-HÜRUFAT

I

Beş-altı yüz milyonluq müsəlman aləmində öylə bir millətə rast gəlmədik ki, əlifbamızın təbdil [dəyişdirilmə] və islahına bir bu qədər azərbaycanlılar kimi tərəfdar ola bilsin. Yarım əsrlik bir zamandan bəri azərbaycanlılar qövlən və feilən bu yolda çalışırlar. Mirzə Fətəli Axundov, Prins Mirzə Rza xan [Ərfəuddövlə], Ağabəy Yedigərov, Məhəmməd ağa Şahtaxtıli ərəb əlifbasının qüsurlarına [qüsurlarına] dair birer risalələr yazmış və bu yolda bəziləri hətta əzm və qəsdlərini İstanbul və Tehrana qədər yetirmiş azərbaycanlılar, yaxud Azərbaycanda nəşvünüma tapmış [yaşamış, böyümüş] şəxslərdir. Yalnız Mirzə Mülküm xan farsca bu babda bir risalə yazmışsa da, İran Azərbaycanı əhlindən olduğu cəhətə, onun da səyinin şərəfəti yenə ümum azərbaycanlılar naminə qalır.

Pəs Azərbaycan türkləri əlifbanın islahına hamıdan qabaq qədəm qoyaraq bu yolda var qüvvələri ilə çalışırlar. Müvəffəqiyyətə nail olmadıqları halda məyus qalmayaraq, əhalinin hazırsızlığı cəhətə bir müddət həqqi-sükutun qəbuluna məcbur olub, sonralardan yenə məsələni meydana atırlar. Doğrudur, bunların təbdil, yaxud icad etdikləri əlifbaları az-çox qüsurdan xali deyil. Lakin məsələ bunun qüsurlarında olmayıb əsl-əsasındadır.

Əlifbanın yararsızlığını əfkari-ümumi [ictimaiyyət] etiraf edirsə, qüsursuzca islahına da tez müvəffəq olmaq olar. İştə,

məsələ əfkari-ümuminin hazırlığına və bəstə [bağlı] qalır.

Əcəba, bu hazırlıq zamanı gəlib çatdı mı, yoxsa bir qədər də gözləmək lazımdır gəlir?

Bir millət ki müqəddəratını əlinə alıb istiqlalından bir il sonra darülfünun [universitet] kimi ali məktəbin öhdəsindən gələ bilər, yəqin ki, öylə millətin mədəniyyətinə heç bir şübhə yeri qalmayır.

Binaənileyh, əlifbanın islah və təbdilatı [dəyişdirilməsi] cühələ nəzərində ən müşkül və bəlkə heç baş tutmayan fəqərələrdən [hadisələrdən] sayılarsa, millətli-mütəməddinə [mədəni millətlər] qarşısında ən adi məsələlərdən biridir. Məsələn, yaponiyalıları və çinliləri hər ikisi bir irqə mənsub olduqları halda, mədəniyyətin sayəsində birincilər az bir vaxtda latın hürufatını [hərflərini] çox asan vəchlə qəbul edərək darülfünun və sair ali məktəblərin güşadına [açılmasına] müvəffəq oldular. Çinlilər isə cəhl [cəhalət] təəssübü ilə boğularaq dünyanın ən çətin əlifbasından, o heroqlifvari yazılardan hələ indi də əl çəkməyirlər!

Vaxtın yetişməyinə dəlilimizin biri də budur ki, əlifbanın islahına birinci cürət edən Mirzə Fətəli Axundovun vəfatında onun dəfni üçün müsəlman əhlindən heç kəs getmək istəməmişdir. Lakin 1912-ci ildə onun yubileyi münasibətilə müsəlman əhli böyük bayramlar yapıb, onun millət yolunda gördüyü xidmətlərindən dolayı əhalinin boynunda böyük bir haqqı və minnəti olduğunu düşündülər. İqrar [qəbul, təsdiq, etraf] etdilər ki, o vaxtlar avam millət Mirzənin məsləyini anlamamışlar.

Bu vaxta qədər əlifba məsələsi şəxsi

irələri [təqdimatlar] vasitəsilə ortalığa atılırdı. Lakin az vaxtdan bəri şəxsiyyətlərlə bərabər cəmiyyətlər də işə müdaxilə etmişlər.

Böylə ki, əvvəlcə Maarif Nəzarətində işləyən komiya, sonra da Birinci Müəllimlər Qurultayı latın hürufatının qəbuluna qərar vermişlər. İştə, əlifba məsələsi şəxsiyyətdən ümumiyyətə doğru intiqal etdiyi [keçdiyi] üçün getdikcə əfkari-ümumi daha artıq cəlb edir, ənvai [müxtəlif] təbəqə [təbəqələr] və siniflərimizi məşğul etməyə başlayır. Bunun üçün ərəbi-qələmin bu yolda nə kimi geniş məlumat və təsəvvürləri varsa, hamısı gərək yazılsın, yüz yol ölçülsün ki, bir yol biçilməyi ən asan vəchlə həll olunub gedilsin. Öylə bir surətdə həll olunub qurtarsın ki, sonralardan zühur edə biləcək səhv və xətalərin birdəfəlik bu başdan önü alına bilsin.

Əlifba məsələsi ilə uğraşanların bir qismi əlifbamızın yeni işarə və əlamətlər əlavəsi ilə islahını və bir qismi də yerli-dibli təbdilini tələb edirdilər.

Birincilərin arasında qamuscu [lüğətçi] Şəmsəddin Sami əfəndi ən böyük bir mövqə tutmuşdur. Bunun yazdığı qamusalarda işlətdiyi işarələr yalnız cizgi və nöqtələrdən ibarətdir ki, ərəb əlifbasına əlavə etmişdir. Məsələn, mücərrəd vav hərfini vavi-məqbuzeyi-səqilə (bu, şu kimi), üstünə mədd işarəsinin əlavəsi ilə vavi-məbsuteyi-səqilə (yol kimi), üstünə bir nöqtə əlavəsi ilə vavi-məqbuzeyi-xəfifə (sürü, çürük kimi), üstünə iki nöqtə əlavəsi ilə vavi-məbsuteyi-xəfifə (söz, göz kimi) deyərək qəbul etmişdir. Kafi-ərəbinin üstünə ya altına bir cizgi çəkməklə, yaxud üç nöqtə əlavəsi ilə kafi-farisini, sağır

kafi və naməlum kafi qeyd etmişdir.

Bundan əlavə, he hərfinin üstə və y hərfinin də altına xırdaca bir çərtik çəkərək fəthəyi-səqilə (ara, dalğa kimi) və kəsreyi-səqilə (qatı, çatıq kimi) deyərək qəbul etmişdir.

İştə bu cizgi və nöqtələr vasitəsilə türk məxrəcinə [artikulyasiyasına] məxsus səkkiz sövtün hürufu [səsin hərfləri], yaxud əlamətləri ərəb əlifbasına əlavə edilmişdir.

Lakin bununla da ehtiyacımız rəf edilmediyindən [aradan qaldırılmadığından] dolayı, Qafqaz müəllimlərinin ictimalarının [iclaslarındakı] qət və qərarlarına istinadən, Bakı müəllimləri yazdıqları kitablarında bəzən fəthə əvəzinə he hərfini, kəsre əvəzinə ye hərfini və zəmmə əvəzinə də vav hərfini qəbul etmiş oldu larsa da, məramlarına yenə nail olamadılar. Zira bir tərəfdən Şəmsəddin Saminin icad etdiyi işarələrin Qafqaz mətbəələrində ədəmi-mövqədiyyəti [olmaması] və o biri tərəfdən də ərəb əlifbasındakı hərəkələri hüruf ilə təbdil etmək [işarələri hərflərlə dəyişdirmək] cürətinə varmayanların təlifatında [əsərlərində] böyük bir qarma-qarışıq hüsula gətirdi.

Məsələn, yeni imla ilə “Kərtənkələ gələcəkdir” cümləsini

کەرتەنگەلە گەلەجەک دور

tərzində yazdıqları halda “Məhəmməd-həsən cənabları rəhmət etmişdir” cümləsini

مەھەممەدحەسەن جەنابەری رەھمەت ایتەش دور

kimi yazmağa cürət etmədilər. Zira “Məhəmməd-həsən”, “cənab” və “rəhmət”

ərəb ləfzləri [sözləri] olduğundan naşi [olduğuna görə], bunların əski imlalarına əsla dəyməmişlər.

Odur ki, bir kitabda türk kəlmələri yeni imla ilə yazıldığı halda, ərəb və fars kəlmələrinin əski imlasına əsla toxunulmamışdır. Zətən bu ikitirəlik şagirdləri çaşdırır, zehinlərini yorur, yevropalıların qəbul etdiyi üsuli-sövtiyə təliminə böyük əngəllər çıxarır.

Madam ki, hərəkələri yazılarımızdan atıb hüruf ilə təbdil edə bilməyəcəyik, məktəblərimizə də üsuli-sövtü tətbiq etmək fəqərəsində həmişə aciz qalacağıq. Zira hüruf və hərəkələri gizlənməmiş kəlmələr uşaq üçün tapmaca qədər çətin bir şey olduğu cəhətə, onların da təlimi heç vaxt üsuli-sövtə uymaz.

Bu müşküləti hamıdan artıq Qafqaz və ələxüsus Azərbaycan müəllimləri hiss edirlər. Çünki üsuli-sövtün islam aləmində ən böyük tərəfdarları bunlardır.

Lisanımızdakı sövtlərin [səslərin] hər birinə məxsus bir müəyyən hərfi olmayınca, üsuli-sövtün də icrası mühal və mümtənedir [çətin və mümkünsüzdür]. Odur ki, dəfəatla [dəfələrlə] bu əlifba məsələsi müəllimlərimizin ənvai ictimalarında [müxtəlif yığıncaqlarında] (1906-7) və bu dəfə də qurultayda qaldırılmışdır. Təbiidir ki, böylə bir mühüm məsələdə müəllimlərimiz sakit dayana bilməzlər. Ya gərək məktəblərdən üsuli-sövt atılsın, ya da bu üsula yaramayan əlifba qaldırılsın. Görünür ki, müəllimlərimiz ikinci fəqərəyə razı qalmışlar.

Pəs [elə isə], əlifbamızın islahı nə Şəmsəddinin icad etdiyi əlamətlərlə, nə də Qafqaz müəllimlərinin hərəkələri hürufa təbdil etmək fəqərəsi ilə düzəlib başa gələr.

Bunlardan əlavə, bir çoxları da bu yolda işləmişlərsə, yenə zəhmətləri hədəre getmişdir. Yəni **indiki əlifbamız qabili-islah deyildir**. Binaənileyh, bu yolda çəkilən zəhmətlər əbəsdir. İndi baxalım bu barədə ikinci firqənin [qrupun] təsəvvürü nədir?

İkinci firqə, əlifbanın islahına deyil, təbdilinə qane olmuşlar. Bunlardan bəziləri özlərindən xüsusi əlifbalar icad edib əhalinin nəzərinə təqdim etmişlərsə də, böyük gurultularla rədd edilmişdir. Zənnimcə, bundan sonra da yenidən icad ediləcək əlifbanın heç biri gərək qəbul edilməsin. Zira mədəni yevropalıların mükəmməl əlifbaları olduğu halda, nə üçün də əhalimiz heç bir millətin tanımadığı və qəbul etmədiyi növdən bir əlifbanı qəbul etsin?

Min illərlə əllərdən-əllərə keçib də dəfəatla islah və təbdil edilmiş və təcrübələrdən keçmiş bu əski əlifbaların bir bu qədər nöqsanları irad olunduğu halda, əcəba bu gün yumurta qabığından çıxmış bu növ-icad [yeni icad edilmiş] və süni əlifbanın qüsur və nöqsanları xalvarlarla ölçülməzmi? Əlifbamızı dəyişdirmək məqsədilə qurşandığımız halda yevropalıların mükəmməl əlifbalarını qoyub da bu süni əlifbalara kim rəğib və mail ola bilər? Yaxşısı bu deyilmi, bir salba ilə iki armud salaq, yəni yevropalıların ən mükəmməl əlifbasını qəbul ilə həm hürufat müşkülətindən azad olaq, həm də həman əlifbanın sayəsində mədəni yevropalılarla ən sıxı bir münasibətdə bulunaq?

İş bu məqama çatdığı halda, əcəba, mövcud əlifbaların hankısını intixab edəcəyiz [seçəcəyiz]? Ərbabi-fünunun [elm

adamlarının] iqrarı və yevropalıların etirafı ilə kürreyi-ərzədə ən mükəmməl bir əlifba varsa, o da latın hürufatından ibarətdir. Odur ki tamamilə Yevropanın miləli-mütəməddinəsi bu gün həman hürufatı cüzi təğyir [dəyişiklik] ilə qəbul və istemal edir [işlədir].

İştə, əlifbamızı tərkə yeni bir hürufat qəbul etmək istərsək, latın əlifbasından mükəmməlini şəksiz bulmayacağıq.

Biz indi məsələnin ən çətin yerinə gəlib çatdıq. Bizə etiraz edəcəklər ki, əsr-lərcə işlətdiyimiz ərəb əlifbasını tərk edib dinən və ürfən [dini cəhətdən və adət-ənənələr cəhətinə] bizlərə tamamilə biganə olan latın əhlinin əlifbasını qəbul etmək olarmı?

Hələ Qurani-şərifdən başqa minillik ədəbiyyatımız tamamilə ərəb hürufatı ilə dərc və səbt olunmuşdur [yazılmışdır]. Bəs bu qədər yazılarımızı bayıramı atacaqlar? Ya buna da bir çarə vardiirmi?

Hərgah məsələnin həm həllində və həm də icrasında əcələ etməyərək, bununla əlaqədar, yaxud təmas edən cəhətlərin hamısını kamali-təmkin və vüqar ilə düşünərsək, yəqin ki, müruri-zamanla [vaxt keçdikcə] bunların hamısı çarəpəzir olub gedər [öz çarəsini tapar].

Yenə təkrar edirəm ki, darülfünün məsələsi kimi bunu da iki daşın arasında doğuzdurmamalı. Bəlkə darülfünün üçün vaxtı fövt etmək məmləkət və dövlət nəzərinə müsaid deyildi. Bunu mən də etiraf edirəm. Lakin hürufat məsələsində nə qədər artıq vaxt sərf etsək, bir o qədər də qolay və ətraflıca məsələni müvəffəqiyyətlə həll etmiş olarıq.

Məsələnin əleyhinə və lehinə qoy kimin nə deməli varsa desin, yazmalısı

varsa yazsın. Hər kəsin nə kimi sübut və dəlilləri varsa göstərsin, məruzə və xitablar oxunsun. Məclislərdə də dəyərlə mübahisələr yapsın ki, axırkı qərarımız ən faydalı və əlverişli nəticə ilə xitampəzir edilsin [baş vursun].

Ev tərbiyəmizin vasitəsilə ərəb əlifbasının müqəddəs və asimani bir şey olduğunu ilik və qan damarlarımıza uşaqılıqdan belə yerləşdirmişlər. Odur ki, bunun nəticəsi olaraq əlifbamızın islah və təbdilinə cürət edən zəvət [şəxsləri] avam camaatımız nifrət və təlin [lənət] ilə qarşılımışdır.

Lakin əlifbamızın tarixini bir dəfə diqqətlə nəzərdən keçirmiş olsaq, anlarız ki, bunun yaradılışı ərsdə, kürsüdə deyil, fəqət Ərəbistan dairəsində əqvami-samiyənin [Sami qövlərinin] icad etdikləri əlifbalara təşbeh və nəzirə [oxşar və bənzər] olaraq dünyaya gəlmişdir.

Quranımızın bu əlifba ilə yazılmasına səbəb də odur ki, peyğəmbəri-zışanımız [şanlı peyğəmbərimiz] Ərəbistanda zühur etdiyi üçün Quranımız da ərəb lisanında və ərəb hürufatı ilə tərtib edilmişdir. Hərgah bununla ərəb hürufatına bir qüdsiyyət imtiyazı verilsə, şol vəqt [o halda] süryani, ibrani, yunan və latın əlifbalarına da bu qüdsiyyəti vermək icab edər [lazım gələr]. Çünki kütübi-müqəddəsənin [müqəddəs kitabların] hamısı qabaqca məzkur əlifbalarla yazılmışdır. Halbuki bu əlifbaların heç birinə heç yerdə heç kəs tərəfindən qüdsiyyət nəzəri ilə baxılmayıb, hamısını bəni-növi-bəşərin [insanların] ənvai ixtira və icad səmələlərindən ədd [hesab] etmişlərdir.

Hərgah tarixin bu zənninə – “Cümlə əlifbaların babası finikəllərin [finikiyalı-

ların] əlifbasıdır” – qail olarsaq, hürufatımızın bir çoxu ibranilərin, süryanilərin, hətta yunan və latınların hürufatı ilə müşabihətləri [oxşarlıqları] və müştərək surəti olduqlarını aydınca dərk etmiş olarıq. Buna dəlil və sübut istəyən zəvat Sami əfəndinin qamuslarını bir dəfə vərəqləsin.

ی ه ن م ل ط د ح

hərflərinin surəti həm ərəb, həm də latın hürufatı ilə müştərəkdir. Məsələn, ت bəhsindən anlaşılır ki, bunun şəkli-qədimisi bir xaçdan ibarət olduğu üçün adı da “tav”, yəni xaç deməkdir. Ərəblər sürətlə yazarkən xaçın iki bacağını birləşdirdilər, “gözlü t” (ð = ʔ) şəklini aldı. Nəhayət, tayi-tə’nis [qadın cinsi bildirən t] uzadılıb ت surətini aldı. Amma latın hürufatında bu hələ indi də xaç surətində (t) yazılır.

Bundan aşkar olur ki, ərəb və latın hürufatının məxəzləri bir olduğu cəhətə, nə bərikilərin müqəddəsliyinə, nə də ötəkilərin “xəbisliyinə” fitva vermək olar. Hər ikisi dünyada insan əli ilə ehdas [icad] olunmuş adi şeylərdən olduğu cəhətə, birisini rədd və o birini qəbul etməklə heç bir günaha mürtəkib olmalarıq [bulaşmalarıq].

Aralıqda bir Quran məsələsi qalır ki, onunla heç kəsin rəf və rücusu [aradan qaldırılması, ondan vaz keçilməsi] ola bilməz. Bunun ərəb hürufatı ilə yazılması davam edəcəkdir. Latın hürufatı isə mətbuat, maarif və ədəbiyyat kimi mədəni işlərimizə tətbiq ediləcəkdir.

Məsələni daha ətraflıca düşünmək üçün bir qədər də əlifbaların tarixindən bəhs etməliyəm. Bu barədə gələn dəfə.

(*mabədi var*)

Fərhad Ağazadə

ATALAR, GƏTİRİNİZ ÇOCUQLARINIZI MƏKTƏBƏ!

Sentyabrın 15-dən etibarən məktəblər açılıb, dərslər başlanır. Hər gün məktəblərin qapılarında dəstə-dəstə uşaqlar görməkdəyiz. Şəhərin xaricilər üçün açılmış məktəbləri dolub, təzə şöbələr açılmaq barəsində təşəbbüsatdadırlar.

Məttəəssüf [təəssüf ki], şəhərin müsəlmanlara məxsus açılmış məktəbləri bomboşdur. Bu günədək onlarda oxumaq üçün özlərini yazdıranlar ancaq “on”lar ilə hesablanır. Nə bədbəxtlik! Nə pis bir halət!

Keçən il şəhər məktəblərinin şöbələrini yarıdan əksəri bağlandı. Əgər bu il də böylə getsə, ikiminci nisfi [yarısı] həm bağlanır. Bu, nə deməkdir? Məgər biz o qədər mədəni olmuşuq ki, məktəbə ehtiyacımız olmayıb, uşaqlarımızı evlərdə oxuduruq? Haşa və kəlla [əsla, qətiyyə] böylə deyildir.

Bəlkə Bakıda sükunət edən 70-80 min müsəlmanların məktəbdə oxumağa uşaqları yoxdur? Xeyr, bu da deyildir. Çıxınız küçələrə, baxınız, onda görürsünüz ki, çox uşaqlar var və bəlkə mövcud məktəblərə lazım qədərdən də çoxdur.

Etibar ediniz ki, o uşaqlar sahipsiz də deyildirlər və genə etibar ediniz ki, onların sahibləri gecə və gündüz arı kimi ancaq o küçədə gördüyünüz uşaqlar üçün çalışırlar. Hər bir valideyn çalışır ki, öz övladına güclü bir şey qoyub getsin...

Atalar, buna birtərəfli çalışmaq deyirlər. Siz zənn etməyiniz ki, övladınızın ciblərini doldurmaqla valideynlik vəzifəsini ifa etdiniz. Xeyr. Övladınızın başına da bir nəzər ediniz. Ora da bir fikir verin.

niz. Hərgah bir balaca diqqətlə baxsanız və bir balaca fikrə getsəniz, çox asanlıqla görürsünüz ki, əsl maya qoymalı yer, əsl fikir verməli yer övlad deyib gecə və gündüz dərdinə qaldığınız uşaqlarınızın “başlı”dır.

Atalar, etiqad ediniz ki, övladınızın ağızından, əynindən kəşib başına sərf etsəniz, səhv etməmiş olarsınız. Hər kəs bilməsə, bakılılar yaxşı bilirlər ki, dolu cibə xatircəm olmaq olmaz. Mayanı övladın qafasına qoymalı, uşağunuz tərbiyəsinə fikir verməli...

Göndəriniz övladınızı məktəbə!

Mustafa

ERMƏNİ CÜMHURİYYƏTİNDƏ – İRƏVAN MÜSƏLMANLARININ HALI –

İrəvanda ermənilər tərəfindən müsəlmanlar üstünə başlanan qətl və qarət eyni hal və şiddətlə davam etməkdədir.

Müsəlmanları gecə evlərində, gündüz bazarda, hər qisim və hər yerdə lazım görərsə, ermənilər soyurlar, talayırlar, döyürlər, öldürürlər.

Bu kimi hal İrəvanda hər saat, hər dəqiqə davam etdiyi üçün onlarca, yüzlərcə vaqə olmaqdadır.

Bu kimi hadisələrdən olaraq genə bu günlərdə İrəvanda bu müsəlmanların haqqında aşağıdakı zülümlər, təcavüzlər və insaniyyətdən kənar vəhşiliklər vüqu bulmuşdur.

Ağabəy Topçubaşov nam [adlı] bir müsəlmandan ermənilər 40 min manat pul istəmişlər. Vermədiyinə görə müsəlman məhəlləsində müşarünileyh [adı çəkilən şəxs] olduğu evinin qapısı qabağında er-

mənilər tərəfindən üç güllə ilə vurulub ağır və ölümcül halda yaralanmışdır.

Qəhvəçi Hacı Əli mülkünü satıb pulunu aldıqdan sonra evinə getdiyi halda, yolda ermənilər tərəfindən öldürülüb pulları aparılmışdır.

Notarius Hüseyn bəyin oğlu Əli bəy oğlu ilə bərabər Ozanlarda ermənilər tərəfindən öldürülmüşlərdir.

Gəncəli Abbasın İrəvanda Naib küçəsində vaqə evinə ermənilər gecə ikən tökülüb arvad paltarları, qızıl və qeyri olaraq tamam əşyasını talayıb aparmışlardır.

Gəncəli Hacı Məhəmmədi evinin qabağında ermənilər tutub var-yoxunu almışlardır.

* * *

İrəvanın şəhər komendantı erməni Şaxatunidir. Şaxatunun idarəsi, dəftərxanası və özünün məiyyəti məmurları bütünlükcə Qarabağdan bu günlərdə İrəvana gəlib dolmuş Qarabağ ermənilərindən ibarətdir. Bu Qarabağdan gəlmə erməni cavanları ağ ipək köynək və qırmızı şalvarla libaslanmışlar və hamısı da mauzerlərlə silahlanmışlardır. Bunlar İrəvanda gəldikdən sonra Dronun məşhur quldur dəstəsindən ibarət yerli və İğdir mauzeristləri səslərini kəsmişlər.

Yeni gələnlərə daha artıq diqqət və etina nəzərlərini çevirmək İrəvan camaatının xüsusi əlaqi bir halıdır.

İndi Dro mauzerist quldurlarının yerin[i] İrəvanda daha dəhşətli surətdə bu Qarabağdan gəlmə erməni cavanları [almışdır]. Bu Qarabağdan gəlmə erməni cavanları atalarının, analarının, bacılarının, qövm-qardaşlarının Qarabağda, Azərbaycan

can torpağında rahat yaşadıklarını, Azərbaycan müsəlmanlarının naz və nemətlərilə bəsləndiklərini heç bir nəzəri-mülahizələrinə almamaqdadırlar.

Bunların indi İrəvanda sözləri isə “Biz intiqamlıyıq, intiqamlarımızı isə İrəvan müsəlmanlarından almalıyıq” deməkdən ibarətdir.

Halbuki Erməni Cümhuriyyətində bütün bağlarını, bağçalarını, evlərini, mağazalarını, var-yoxlarını erməni quldurlarının həyasız təcavüzlərindən dolayı buraxıb Azərbaycana gəlmiş on minlərcə İrəvan qaçqın cavanları, indi bu tərəflərdə yersiz, yurdsuz, səfil qalmış minlərcə müsəlmanlar ermənilərdən ən çox məzlum və ermənilərdən ən artıq kinli, intiqamlı olduqları halda məhz öz vüqarları, nəcabətləri saiqəsi [səbəbi] ilə heç böylə fikirləri bəsləməməkdədirlər. Ermənilərin yaptıkları kimi intiqam hissələri arxasınca qoşmamaqdadırlar.

Əcəba, erməni kargərlərinin [işçilərinin], erməni cavanlarının ağılları başlarından oynamışımı? Bu kimi halları düşünməyirlərmisi? Bir nəzəri-mülahizəyə almayırlarmı?

İntiqam, intiqam hissini oyadar demişlərdir.

İştə, İrəvan komendantı Şaxatuninin həmpaları şimdi tamamilə bu kimi Qarabağdan, Bakıdan, Gəncədən gəlmə yeni erməni mauzerist quldurlarından ibarətdir.

Bunlar indi İrəvanda hər qisim ufacıq bəhanələrlə müsəlmanları divanxanalarına aparıb döyürlər, soyurlar, həbs edirlər.

İrəvan qalası [həbsxanası] indi də İrəvan kəndlərinin və İrəvan şəhərinin mü-

səlmanları ilə səbəbsiz yerə və qəsdən olaraq dolmaqdadır.

M. B.

BAKI XƏBƏRLƏRİ

“Modern” sirkində

Bu gün yaxşı güləşənlərdən Oleynikovun benefisidir. Bu gecə Oleynikov məşhur Gənc Əli İbad oğlu ilə güləşəcəkdir.

- Pirşağı kəndi sakini Dadaş Əlimərdan oğlu “Müsavat”a şikayət etmiş ki, məzkurun [adı çəkilən şəxsin] arvadı, əlində səbət bağa üzüm dərməyə gedərkən kəndin yüzbaşısı Muradəli Şirəli oğlu arvadı döyüb səbəti əlindən almışdır. Firqə bu xüsusda Sabunçu-Balaxanı polis müdirinə müraciətən binagüzarlıqlar olumasını [tədbir görülməsini, sərəncam verilməsini] xahiş etmişdir.

- “Müsavat”ın Bakı komitəsi Bakıda sükunət edən bəzi müzərr [ziyankar] və camaatın istirahət və səlamətini xələldar edən [pozan] əşxasın [şəxslərin] tutulub tərd və təbid edilməsi [qovulması, sürgün edilməsi] haqqında müzakirəni məzkur firqə fraksiyasına həvalə etmişdi.

- Çarşənbə günü sentyabrın 17-də axşam saat 6-da “Müsavat”ın Bakı komitəsinin iclası təyin edilmişdir.

Balaxanı krujokunda

Balaxanı-Sabunçu mədənlər mərkəzi “Müsavat” idarəsi bununla bütün ətraf mədənlərdə çalışmaqda bulunan müsəlman fəhlə nümayəndələrinə, xüsusən

Zəngəzur həmtorpaqlılarına elan edir işbu şənbə günü 20 eylül [sentyabr] tarixində saat 2-də Balaxanı krujokunda təşkil ediləcək iqtisadi müşavirə məclisinə təşrif gətirsinlər. İqtisadi məsələlər sırasında zəngəzurlulara aid bəzi məsələlər dəxi müzakirə ediləcəkdir. Zəhmətkeş arxadaşlarımızdan vaxtında gəlmələri rica olunur.

Təshih [düzəliş]

Qəzetəmizin dünkü 275-ci nömrəsində Nəsim bəy həzrətlərinin istefasına dair yazılmış məktubda katib Məshədi Şirvanzadə əvəzinə Məshədi Şirvaniyan yazılmış olduğunu təshih ilə izhari-keyfiyyət eyləriz.

Dağıstanda üsyan

Alınan xəbərlərə görə, Dağıstanda üsyan gündən-günə artmaqdadır. Yenə təzədən Qafqaz dağlarında üsyan atəşi alovlanmağa şüru etmişdir [başlamışdır]. Zənn edirlər ki, şu başlanmış istiqlal mübarizəsi intəhasız və dəhşətli bir surətdə olmalıdır. Çünki ümum dağıstanlılar axır bacarıqlarına qədər davada davam etməklərini yekrəy [bir səslə] bəyan etmişlərdir və Dağıstan Məclisi kəndi istiqlalını ələ gətirməmiş heç bir müzakirata girişməyi izhar etmişdir.

Petrovskdan Dərbəndə gedən axırını tren xətti üsyançı çeçenlər tərəfindən təxrib ediləcəyi cəhətindən təkrar Petrovskə övdət etmişdir [qayıtmışdır].

Amerika vis-konsulu

Sentyabrın 16-da saat 1-də Amerika vis-konsulu [vitse-konsulu] mütərcimlərlə bərabər Xaricə naziri Cəfərovun ziyarətinə getmişdir.

Tren xətti çəkilməsi haqqında ərizə

Quba idareyi-bələdiyyəsi Bakı qubernatoruna müraciətlə xahiş etmiş ki, qubernator Xaçmazdan Qubaya hökumət xərxi ilə tren xətti çəkilməsini hökumətdən istida [xahiş] etsin. Çünki məzkur [deyilən] yolun narahat olmasına cəhət, camaatın aməd-şüdü [gediş-gəlişi] artıq dərəcədə zəhmət və məşəqqətlə əmələ gəlir. Əlavəyi-əzin [bundan əlavə], Bələdiyyə İdarəsi yol çəkildə camaat tərəfindən böyük yardımlar vəd edilmişdir.

Dövlət müəssisələrinin milliləşməsi

Maarif Nəzarəti Bakı qubernatorundan xahiş etmiş ki, qubernator kəndi təhti-idarəsində [təbəçiliyində] olan xidmətçilərə düsturüləmə [təlimatnamə] göndərsin ki, məzkur [deyilən] xidmətçilər Nəzarət tərəfindən xidmətçilərdən ötrü məccani [pulsuz] açılmış kurslara daxil olub türkcə oxumağa şüru etsinlər [başlasınlar]. Çünki idarələr milliləşdikdə türkcə bilməyənlər xidmətdə davam edə bilməyəcəklər.

Xalq darülfünunu

Aldığımız məlumata görə, Bakı Darülfünunu [Universiteti] professorlarından bir neçəsi xalq darülfünunu güşadı [açılması] üçün bir qanun layihəsi tərtibinə məşğuldurlar. Darülfünunun məqsədi xalq arasında maarif və ürfanı təbliğ etmək olacaqdır.

Kütübxana

Darülfünunun tarix və ədəbiyyat şöbəsi xüsusi bir kütübxana güşadı ehtimalındadır. Kütübxana ümumi olacaqdır.

Hökumətdən yardım

Cavad qəzasının Mürsəlli kəndi və Aşağı Ləki camaatı Bakı qubernatoruna ərizə veriblər ki, onlar keçən sənə hadisətində dağılmaqlarına görə və indi əkin üçün toxum almağa qüvvələri olmadığından xahiş edirlər ki, hökumət tərəfindən onlara para buraxılsın ki, bunlar laəqəl [ən azından] kəndi ailələri üçün taxıl ala bilsinlər. Bu paranı məzkur [deyilən] camaat tədricən hökumətə verməlidir.

Siçovul

Qalaqayın pristavı Həsənbəyov Bakı qubernatoruna məlum edir ki, əkinlərdə siçovul əmələ gəlmişdir. Qubernator şu müxabirəni [xəbəri] Ziraət Nəzarətinə pişnihad [təqdim] etmişdir.

Yüzbaşından şikayət

Quba uyezdnin Aşağı Quşşu kəndinin camaatı Bakı qubernatoruna bir ərizə vermişdirlər ki, onların həmkəndliləri və sabiqdə yüzbaşıları olan Atabala Əlinəği oğlu yenidən yüzbaşı olmaq fikri ilə indiki və camaatın sevgilisi olan yüzbaşı Mirzə Heydər Mirzə Qasım oğlu haqqında öz həmfikri və qansorucu yoldaşları ilə bərabər cürbəcür iftira və böhtanlar düzəldib hökumətə yetirməyə görə, məzkur [deyilən] Mirzə Heydəri xidmətdən ixrac edib, hökumət Bəşir Yunis oğlunu yüzbaşı təyin etmişdir. Bəşir isə yüzbaşı olan gündən ta indiyə qədər rüşvət və qeyri almaqla belə camaatı talan etməkdədir. Ona binaən [ona görə], camaat qubernatordan Bəşir Yunis oğlunu ixrac edib Mirzə Heydər Qasım oğlunu kəndi yerinə yüzbaşı təyin etməsini rica etmişlər.

Bu xüsusda qubernator Quba qəza qəimməqamından [qəza rəisindən] məlumat istəmişdir.

Cavad qəzasında

Mal həkimi Samsonov Cavad qəzasında heyvanlar arasında xəstəlik peyda olduğundan, Bakı qubernatorundan xəstəliklə mübarizə üçün ləvazimat istəmişdir. Qubernator isə ərizəni Səhhəti-Ümumiyyə Nəzarətinə göndərmişdir.

Dağıstan heyəti üzvünün vürudu [gəlişi]

Dağıstanın Parisdəki heyətinin üzvü İbrahim bəy Heydərov Bakıya varid olmuşdur [gəlmişdir].

Radio mövqifinin təxribi

Muğanı buraxdıqda bolşeviklər Lənkəran radio mövqifini [stansiyasını] təxrib etmişlərdir. Məlum olur ki, mövqifin düzəldilməsi mümkün deyildir.

Şikayət

Bizə yazırlar ki:

Mən, Molla Bədəl Hacı Heydərali oğlu Dəvəçi vağzalında buğda alıb, vağzala gətirib vaqona verdim. Əvvəl, tərəzi çəkən 28 manat alıb və bə'd [sonra] naçalnik qəbz yazaraq neçə adamların hüzurunda 90 manat məndən alıb, mənim qəbzimə yazıb 68 manat 19 şahı. Təvəqqe edirəm ki, qanunu biz camaata məlum edəsiniz, görək bizdən izafə pulları nə üçün alırlar. Əhvalat vaqe olmuşdur, ağustos ayının 27-də. Alınan mal 41 pudur. Bu xüsusu təsdiq edəcək bir çox şahidlərim dəxi var.

Molla Bədəl Hacı Heydərali oğlu

Yaşıl qələm

Cümə günü sentyabrın 19-da axşam saat 6-da Parlaman binasında ədəbi “Yaşıl qələm” dərənəyinin ümumi iclası çağırılır. Dərənəyin üzvləri və ədəbiyyatımız ilə maraqlanan zəvatin [şəxslərin] və gənclərin iclasda iştirak etmələri arzu olunur.

İclasda baxılacaq şeylər bunlardır:

- 1) Mərhum Sabirin həyatı və tərçümeyi-halı;
- 2) Hüseyin Cavid əfəndinin “Mən is-tərəm ki...” şeirinin təhlili;
- 3) Mərhum Abbas Səhhətin qeyri-mətbu [çap edilməmiş] əsərlərindən “Yaz gecəsi” nam bir mənzumənin qiraəti;
- 4) İclasda qalxa biləcək məsələlərin müzakirəsi.

Arxadaşların vaxtı-müəyyəndə [təyin edilmiş vaxtda] gəlmələri rica olunur.

Camədan [çamadan]

Təxminən eylülün 5 və 6-sında Gürcüstana əzimet etdiyim [getdiyim] zaman bir müsəlman sərnəşinlə tanış olmuş idim. Məzkur [deyilən] sərnəşin bir qədər mənimlə vaqonda yoldaşlıq etdikdən sonra, gərək ki, mövqiflərin [stansiyaların] birində qatardan qalmış olduğundan, artıq övdət etmədi [qayıtmadı] və onun bir əl camədanı oturduğu yerində qaldığından, Batum yaxınlığında qatardan düşər-kən götürməyi özümə vəzifə bildim. Şimdi həman camədanı Bakıya gətirmişəm. Sahibindən rica edərdim ki, burada isə Mixaylov xəstəxanasına və ya Persidski küçədə 164 nömrəli evə müraciət edərək nişanlarını demək şərti ilə camədanını aparsın.

S. Mikeladze

Varid [daxil] olan mallar

Ticarət-Sənaye və Ərzaq Nəzarətinin Statistik şöbəsi verdiyi məlumata görə, Bakıya sentyabrın 13, 14 və 15-də 15.187 pud taxıl, 5.945 pud ələfiyyat [yem], 1.385 pud kartof, 166 pud qənd, 2.593 pud şəkər, 5.250 pud odun, 190 pud manufaktur və 112 pud dəri varid olmuşdur.

Kəsilmiş heyvanlar

Bələdiyyə İdarəsinin verdiyi məlumata görə, sentyabrın 11, 12 və 13-də şəhər qəssabxanasında 45 baş öküz, 139 baş inək, 48 baş kəl, 99 baş cöngə, 19 baş buzov, 63 baş keçi və 453 baş qoyun kəsilmişdir.

Birja

Kerenski minlik 1.120 manat, 250-lik 1.080 manat və xırda 3 faizdir. Nikolay 500-lük 1.250 manat, 100-lük 300 manat və xırda 215 manatdır. Gümüş manat 43 manat və xırda 18 manatdır. Osmanlı altun lirəsi 535 manat və kağız lirəsi 120 manatdır. Tiflis parası 4 faizdir.

“Müsavat”da

- 25 avqustda Türkanda “Müsavat” firqəsinin şöbəsi açılıb sədr Əliheybət Həsərət oğlu, müavin Bəşir Kərim oğlu, katib Seyid Əbdülmüin Mir Əbdülbaqi oğlu, xəzinədar [mühasib] Ağabəy Ağakışi oğlu və 8 nəfərdən ibarət heyəti-idarə intixab olunmuşdur [seçilmişdir].

14 sentyabrda Bakı “Müsavat” firqəsinə şu seçkinin biqanun olması haqqında ərizə varid [daxil] olmağa görə, təhqiqat üçün Bakıdan Məshədi Yusif İbra-

himli və baş katib Seyid Zərgər Türkana göndərilmişlərdir.

Məzkur [adı çəkilmə] göndərilmişlər təhqiqat etdikdə, seçkini müvafiqi-qanın görmüşdürlər və Nədir Məhəmməd-həsən oğlu, Hacı Pirmusa oğlu, Əzim Mirzababa oğlu, Rəhdar Babakışi oğlu, Şirməhəmməd Lütfəli oğlu və Nuru Mustafa oğlu təbliğat və təşkilatçı intixab edilmişlərdir.

- Türk Ədəmi-Mərkəziyyət firqəsi “Müsavat”ın Bakı komitəsinə Güzdək şöbəsinə böylə bir məktub varid olmuşdur:

1918 sənəsi Bakı istirdadının [geri alınmasının] qəhrəmanları Türk ordusu 45 gün bizlərə mehman olandan sonra qolaylıqla Azərbaycan-türk millətinin sevimli Bakı şəhərini məlun düşmənlərdən xilas edərək biz azərbaycanlılara təslim edən Osmanlı-türk qardaşlarımızın qəbristanımızdakı şühəda məzarları üzərində sureyi-mübarək tilavət edəndən [oxuyandan] sonra, 1918 sənəsi eylül ayının 15-ci günü münasibətilə sizləri təbrik edirik.

Bakıda Türk Ocağı

Sabiqdə Bakıda siyasi firqələrə açıqdan-açığa fəaliyyətdə bulunmağa müsaidə edilmədiyi zamanda “Müsavat” üzvlərinin təşəbbüsü və “Müsavat”ın Bakı komitəsinin müavinəti ilə təsis edilmiş Türk Ocağı cəmiyyəti haqqında bu günlərdə könnüllü təşkilat zabitləri tərəfindən şu cəmiyyəti yenidən ehyat etmək [canlandırmaq] üçün irəlidən qalmış asari-möv-cudənin onlara təslim edilməsi haqqında firqəyə müraciət etmişdir.

Firqə isə ümumiyyətlə müəssislik [təsisçilik] imtiyazı “Müsavat” firqəsində qalmaq şərti ilə, firqədən iki nümayəndə dəxi göndərilməklə həman müraciəti qəbul edib müsaidə vermişdir.

ELANLAR

Qaliçələr [xalçalar]

Əldən, ələlxüsus evlərdən qaliçələr alıram. Telefon nömrə 26-51. Hər gün saat 10-dan 2-dək və 6-dan 7-dək.

9052

Xəzər dənizində posta, sərnişin və yük gəmilərinin hərəkəti

Bakı-Ənzəli

15-ci körpüdən səşənbə [çərşənbə axşamı], cümə və bazar günləri saat 4-də.

Bakı-Tazəşəhər (Krasnovodsk)

15-ci körpüdən düşənbə [bazar ertəsi], çarşənbə və cümə günləri saat 5-də.

Bakı-Salyan

19-cu körpüdən bazar, səşənbə, çarşənbə və cümə günləri saat 4-də.

Bakı-Ənzəli-Şahsavar-Məşhədsər-Bəndər Gəz və geri

17-ci körpüdən çarşənbə günü saat 4-də.

Bakı-Həsənqulı-Bəndər Gəz-Məşhədsər və geri

17-ci körpüdən səşənbə günü saat 4-də.

Petrovsk-Fort-Aleksandrovsk-Quryev və geri

Paroxodlar Petrovskdan pəncşənbə [cümə axşamı] günləri saat 4-də çıxırlar.

Bakı-Lənkəran-Astara

17-ci körpüdən düşənbə, səşənbə və şənbə günü saat 4-də.

Bakı-Petrovsk

15, 24 və 25-ci körpülərdən səşənbə, pəncşənbə və şənbə günləri saat 4-də.

T-178

Xüsusi müsəlman təvəllüdxanası Gövhər xanım Qazızadə

Vəzi-həml edənlər hər bir vaxt, gələnlər xəstələr isə hər gün səhər saat 10-dan 2-yə kimi qəbul edilirlər. Təvəllüdxanada əməliyyatı-cərrahiyyə (operasiya) icra edilib, doktor Tsentner konsultasiya yapır. Feldşeritsamama Vasserman çiçək döyür, yara bağlayır və iynə vurur. Adres: Armyanski küçə nömrə 13. Telefon nömrə 58-39.

T-321

Doktor M. İ. Lurye

Əmrəzi-zöhrəviyyə və daxili naxoşluqları qəbul edir. 914 və 606 müalicəsi. Qəbul edir hər gün səhər saat 8-1-ədək; axşam saat 4-7-yədək. Ünvan: Vorontsovski küçə, nömrə 45, Bandarnının küncündə, yolu Bandarnıdan, nömrə 8, 3-cü mərtəbə. Telefon: 17-06 və 52-36.

7406

Arvad diş həkimləri Z. A. Şexter və xanım

Dişlər ağrısız çıxarılır. Qızıl qapaq, qazma və hər növ qayıрма dişlər. Dişlərin yaxşı qayırılması təmin olunur. Kənardan gələnlər üçün tezliklə görülür. Qiymətlər münasibdir.

Qəbul olunur səhər saat 9-dan 2-yədək, axşam saat 4-dən 7-yədək. Voronsovski küçə 17 nömrəli evdə, paradni qapıdan.

10218

Berlin Darülfünunu doktoru S. İ. Kopelioviç

Daxiliyyə və əsəbiyyə naxoşluqları qəbul edir səhər saat 10-dan 1-ədək, axşam saat 5-dən 7-yədək. Elektrik müalicəsi, 606 və 914 müalicəsi və qeyriləri.

Adres: Vorontsovski küçə nömrə 17, 2-ci mərtəbə. Telefon nömrə 50-28 və 93.

10244

Doktor Hacı Fətulla Ağəlizadə

Daxiliyyə və canda olan mərəzlərə və

həmçinin uşaqlara məxsus azarlara müalicə edir. Mərizləri [xəstələri] hər gün səhər saat 7-dən 10-ədək və axşam saat 4-dən 7-yədək qəbul edir. Adres: Şamaxı küçəsində 14 nömrəli evdə. Telefon 19-27.

9016

Diş həkimi Semyon Aronoviç Kaqan (18 il xarici məmləkətdə təcrübə almış)

Təzə işlər və yaxşı materiallardan işlər qəbul edilib hazırlanır. Qəbul olunur səhər saat 9-dan 1-ədək; axşam saat 4-dən 6-yədək.

Ünvan: Ofiserski küçə, nömrə 4, Nikolayevski küçənin küncündən ikinci ev.

9046

Doktor

Nikolay Mixayloviç Mdivani

Gəlib naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Daxili naxoşluqlar. Qəbul edir hər gün səhər saat 8-10-dək, axşam saat 5-7-yədək.

Ünvan: Vorontsovski 15, Qubernskinin küncündə. Telefon 6-78.

9047

Doktor

Əliheydər Allahverdiyev

Naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Hər gün səhər saat 8-dən 9-ədək, axşam saat 4-dən 7-yədək. İcəri şəhər Bolşoy Minaretski küçə, nömrə 1. Bağın qarşısında. Telefon nömrə 36-21.

9051

Diş həkimi Viraxobskaya

Gəlib naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Kauçuk və qızıl üzərində dişlər qayırır. Voronsovski, nömrə 21. Gimnaziçeskinin küncündə.

9022

Diş həkimi**S. İ. Kobılitskaya**

Gəlib naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Dişlərə müalicə edir, kauçuk və qızıl üzərində dişlər qayırır. Vorontsovski, nömrə 12, Poçtovı küçənin küncündə. Telefon 22-17.

9026

**Petroqraddan gəlmiş doktor
İshaq Avetisoviç Atayans
(professor Mixaylovun müavini)**

Mamalıq, qadın və urologiya naxoşluğuna mübtəla olanları qəbul edir. (Bövl [idrar] yolu azarına, köhnə və təzə süzənəyə müalicə edir.) Bövl yolunu elektrik aləti ilə müayinə edir. Hər gün saat 3-dən 6-ya kimi. Çaharşənbə günləri fəqirləri pulsuz qəbul edir.

Ünvan: Telefonu küçə, nömrə 6.

7444

Doktor**Mustafa bəy Hacıqasımov**

Mamalıq və qadın naxoşluqlarını qəbul edir. Hər gün cümə günlərindən başqa saat 4-dən 6-a qədər. Vorontsovski nömrə 17. Kabinə telefonu 34-78.

9032

Elan

Azərbaycan Dəmiryol İdarəsi bununla Bakı camaatına elan edir ki, Bakı-Biləcəri yolundakı 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 95 nömrəli poyezdlərə sentyabrın 10-dan etibarən baqaj qəbul olunur.

T-253

Elan

Ticarət, Sənaye və Ərzaq Nəzarəti bununla ümumə elan edir ki, hökumətin 1 sentyabr 1919-cu il qətnaməsi mövcibincə [əsasında] neft və neft istehsalatı mübadiləsiz hər bir yerə aparıla bilər. Fəqət bu şərtlə ki, aparıldıqda şəhadətnamələri Bakı Neftçilər Şurası

Sovet Syezd cəmiyyətinin Nəzarət təftişi altında olan Neft Bürosuna, neft və istehsalatını almaq üçün təqdim edilsin.

Nazir: [Ağa] Əminov

T-247

Elan

Ümumə elan olunur ki, Ticarət, Sənaye və Ərzaq Nəzarəti tərəfindən Bakı müalicəxanalarına ağ və yara bağlayan materiallar verilir. Həmin materiallar ərzi-hal [ərizə] vermiş müalicəxanalara Hacı Zeynalabdin Tağıyevin fabrika skladından buraxılır. Bəzi müalicəxanalar bu materialları almışlar. Almamış olan müalicəxanalar isə ərzi-hal ilə Nəzarətə müraciət edə bilərlər.

T-254

Müdür:**Hacıbəyli Üzeyir****QEYD VƏ ŞƏRHLƏR****Teleqraf xəbərləri**

səh. 264. “təhəmmülfərsa şədaidə”: qəzetdə təhrif edilmişdir.

Qəzetlərdən

səh. 265. “Matin” [Le Matin]: 1882-1944-cü illərdə Parisdə fransız dilində nəşr edilən gündəlik qəzet.

**Əlifba tarixində türklərin vəziyyəti
və təbdili-hürufat**

səh. 270. “həqqi-sükut”: bir şəxsə susması, hər hansı bir mövzuda səsini çıxarmaması, etirazını bildirməməsi üçün verilən kiçik güzəşt yaxud pay.

səh. 271. “hərəkə”: ərəb əlifbasında sait səsələri göstərmək üçün hərflərin üstünə yaxud altına əlavə edilən işarələr.

səh. 272. “indiki əlifbamız qabili-islax deyildir”: bu sözlər qəzetdə tünd və nisbətən böyük şriftlərlə yığılmışdır.

Erməni Cümhuriyyətində

səh. 276. “M. B.”: bu imza Mirabbas Mirbağırzadəyə məxsusdur.

Bakı xəbərləri

səh. 279. “Persidski”: Bakıda, indiki Mur-tuza Muxtarov küçəsi.